

Foto: Luc Van Dijk

Balans van een moeilijk zuiveljaar

“2009 was voor de zuivelsector een *annus horribilis*, een jaar om snel te vergeten. Of juist niet? De zuivelmarkt toonde aan hoe diep de prijzen kunnen dalen in het kader van het hervormde zuivelbeleid. Het vangnet hangt laag, zo was er voorafgaandelijk gewaarschuwd. De realiteit overtrof de inschattingen.” Dit waren de openingswoorden van Renaat Debergh op de jaarvergadering van BCZ. – GUY VANDEPOEL, STUDIEDIENST –

De jaarvergadering van BCZ, de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie, is traditioneel het moment om terug te blikken op het voorbije zuiveljaar. We proberen er een goede kijk op te geven, nu de rook weer wat is opgetrokken.

Economische crisis treft internationale zuivelmarkt

“Drie jaar geleden werden we voor het eerst geconfronteerd met de gevolgen van het hervormde zuivelbeleid. Alle steunbedragen stonden op nul, de prijzen piekten en de markt was euforisch. Twee jaar later zagen we de andere kant van de medaille: een extreem diep prijsdalen en een zuivel-

sector in crisis. Drie elementen liggen aan de oorzaak. Door het hervormde zuivelbeleid is de sector minder afgeschermd van de wereldmarkt, we importeren dus veel meer volatiliteit dan vroeger; de volatiliteit op de wereldmarkt is de laatste jaren beduidend toegenomen; en het vangnet van interventieprijzen ligt veel lager”, analyseert Renaat Debergh. Het dieptepunt in 2009 was het gevolg van een daling van de vraag, zowel bij consumenten als bij industriële afnemers. De vraaguitval als gevolg van van de hoge prijzen in 2007 werd versterkt door de effecten van de economische crisis. In Europa daalde de vraag naar zuivel, in Azië was er sprake

van een lagere groei. Langs de aanbodzijde kwam de reactie pas met vertraging op gang en pas in het najaar van 2009 produceerde men minder melk. De sterke euro bemoeilijkt de uitvoer uit de EU. Een terug toenemende vraag en een krapper aanbod zorgden in het najaar voor een kentering.

Recent herstel op de wereldzuivelmarkt

De wereldmarktprijs voor boter bleef van begin 2009 tot het einde van de zomer op het lage niveau van 1800 Amerikaanse dollar. Dan startte een nieuwe klim naar 2600 dollar in oktober, om in januari van dit jaar 3700 dollar te bereiken. In mei 2010 bereikte de prijs een voorlopige piek van 4300 dollar. De prijsevolutie van melkpoeder volgde vorig jaar hetzelfde patroon. De prijsstijging in het najaar was wel veel minder uitgesproken dan die van boter. De wereldhandel in zuivelproducten nam vorig jaar toe. Opvallend was de sterke toename van de invoer van vollemelkpoeder in China, die bijna verdriedvoudigde tot 190.000 ton. Vooral Nieuw-Zeeland speelde hierop in, maar ook de EU wist in China veel meer volume af te zetten. De uitvoer van zuivelproducten uit de EU steeg het eerste trimester 2010 aanzienlijk. Ook de situatie op de internationale zuivelmarkt verbeterde in de lente van 2010 sterk. Een lagere melkproductie – als gevolg van de lage prijzen – een lichte groei van de vraag in Europa en een heroplevende vraag op de wereldmarkt hebben de prijzen flink doen stijgen. Drijvende krachten zijn onder meer het economisch herstel in Oost-Azië en de olie-exporterende landen. De uitvoer uit de EU wordt bovendien vergemakkelijkt door de aanzienlijke waardevermindering van de euro tegenover de dollar. Nadat de ‘kaasmotor’ in Europa in 2009 stilviel, trekt het kaasverbruik weer aan. Dit brengt zuurstof op de markt, want hierdoor is er minder melk beschikbaar voor de productie van boter en melkpoeder.

Wereldwijd goede vooruitzichten

De vooruitzichten voor de komende maanden zijn dus goed. Gezien de toegenomen volatiliteit – niet alleen op de zuivelmarkten, maar in heel ons economisch systeem – durven weinigen voorspellingen te doen, verder dan de komende 3 maanden. Wel is er de Fonterra-veiling, die slechts een minieme daling laat zien voor de periode september 2010 tot februari 2011. Fonterra zelf maakte recent een positieve voorspelling bekend van de melkprijs voor het nieuwe seizoen 2010-2011. Te grote pieken in de melkprijzen moeten voorkomen worden, aangezien vraaguitval anders opnieuw onvermijdelijk zal zijn. Een voorzichtige en gecontroleerde afbouw van de Europese voorraden

kan hiertoe bijdragen. De langetermijn-vooruitzichten voor zuivel blijven goed. De wereldbevolking groeit en de economische ontwikkeling leidt tot een hoger zuivelverbruik per capita. De wereldwijde vraag naar zuivelproducten zal verder gestaag stijgen. De melkveehouder en de andere schakels in de zuivelketen moeten rekening houden met grotere prijs-schommelingen. "Prijschommelingen op zich zijn niet slecht, ze zorgen ervoor dat de marktsignalen doordringen tot op het niveau van de melkproductie. Extreme prijschommelingen, zoals we die de afgelopen 3 jaar kenden, zijn evenwel nefast. Iedereen is het daarover eens, maar ik heb tot nu toe nog maar zeer weinig voorstellen gezien om extreme prijsvolatiliteit te voorkomen", stelde Debergh kritisch.

"De Europese zuivelfederatie EDa liet een studie uitvoeren door prof. Micheal Keane van de Universiteit van Cork. Daaruit blijkt dat er bijzonder weinig middelen zijn om extreme prijschommelingen in te perken. De middelen liggen vooral bij de overheid. Strategische stocks en invoertarieven zijn daarbij het meest geschikt. Een termijnmarkt biedt de kans aan individuele spelers om zich in te dekken, maar vermindert de volatiliteit op macroniveau niet. Strategische bufferstocks ogen mooi als concept, maar zijn veel moeilijker in de praktijk. Wat met de voorraden die over hun houdbaarheid dreigen te gaan? Wie bepaalt de momenten van vrijgave? Ook de politieke wil om hierin te investeren is klein. Dan blijven er nog de invoertarieven die onder druk staan in de WTO-discussie. Hier zegt de zuivelindustrie duidelijk: verdere afbouw van deze invoertarieven is niet aanvaardbaar", aldus Debergh.

Groeiende Belgische melkproductie

In zijn analyse van de Belgische zuivelsector in 2009 ziet Renaat Debergh 3 opmerkelijke en verrassende ontwikkelingen: de melkveehouders produceerden aanzienlijk meer melk dan het jaar voordien; de zuivelindustrie investeerde een recordbedrag; en het tekort op de handelsbalans voor zuivel is historisch laag.

De melkleveranciers leverden in 2009 maar liefst 100 miljoen l melk meer dan in 2008. Toch waren er allerlei acties, die veel media-aandacht kregen, van een blijkbaar beperkte groep melkleveranciers. De melkleveringen stegen op jaarbasis tot 3,1 miljard l, dit is een record. We moeten terug naar 1986 voor zo'n hoge melkleveringen. Toen de melkprijzen in juni 2009 een absoluut dieptepunt bereikten, produceerden de melkveehouders zelfs 13% meer melk dan in 2008. De verklaringen voor een gestegen melkproductie liggen volgens Debergh voor de hand. "Als gevolg van het hervormde zuivelbeleid zal het specialisatiebeginsel bij de melkproduc-

tie in Europa, lange tijd onderdrukt door productierechten, weer spelen. Eerder werd er reeds op gewezen dat ons land, samen met Nederland, Denemarken, het westen van Frankrijk en het noorden van Duitsland, tot de potentiële groeiregio's behoort. In een studie, uitgevoerd in opdracht van de Europese Commissie ter voorbereiding van de Health Check, wordt voor ons land bij het wegvallen van de quota een toename van de melkproductie met 11% voorspeld. De toename in de EU zou slechts op 4% uitkomen. Velen fronsen toen de wenkbrauwen bij het horen van het Belgische potentieel. Welnu, de voorbije 3 jaar steeg de melkproductie in ons land al met 6%. Dit is bijna 200 miljoen l of een zuivelfabriek. Je zal begrijpen dat het niet onbelangrijk is dat de Belgische zuivelindustrie zich hiervan bewust is en zorgt voor voldoende verwerkingscapaciteit", aldus Debergh.

Meer transparantie levert geen boerenvoordeel

"Iedereen vindt dat er transparantie moet zijn in de margeverdeling in de keten. Enkel door transparantie kan de melkveehouder zijn rechtmatig deel krijgen in de gerealiseerde waarde in de keten. Dat is de stelling. Maar klopt die stelling wel? Draagt een grotere transparantie bij tot een hogere prijs voor de melkveehouder?"

Tabel 1 Gezinsverbruik van zuivelproducten in België uitgedrukt in liter of kg per hoofd - BCZ 2009

	1990	2000	2005	2007	2008	2009	Vershil 2009/2008 (%)
Totale drinkmelk	76,3	64,2	56,1	54,8	53,9	53,5	-0,7
Karnemelk	4,0	1,4	1,0	0,8	0,7	0,7	0,0
Chocolademelk	1,8	3,2	3,2	3,6	3,4	3,4	0,0
Yoghurt	4,8	10,4	10,9	10,9	10,5	10,8	2,9
Room	0,7	1,9	2,2	2,2	2,3	2,4	4,3
Boter	6,5	3,2	2,4	2,4	2,4	2,4	0,0
Kaas	10,2	14,9	16,2	16,1	15,7	15,6	-0,6
Verse witte kaas	-	4,0	4,6	4,1	3,9	3,7	-5,1
Smeltkaas	1,0	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	0,0
Andere kaas	-	9,7	10,4	10,7	10,5	10,6	1,0

Waarom wil de overheid meer transparantie?", vraagt Debergh zich af. Het Duitse *Bundeskartellamt* stelde in een rapport van december 2009 dat een grotere transparantie niet bijdraagt tot een hogere melkprijs voor de melkveehouder. Integendeel, hoge markttransparantie vermindert de onzekerheid voor kopers omtrent de strategie van hun concurrenten en leidt tot een afstemming op de laagste aankoopsprijs. Vooral de retail profiteert van een hogere transparantie in de markt, aldus de Duitse concurrentie-autoriteit. De Europese Commissie wil vooral een betere prijsstransmissie, waardoor de consumentenprijzen sneller dalen als de prijzen voor commodities op de wereldmarkt afnemen. Dit vermindert de uitbetalingscapaciteit

van de zuivelindustrie en zou alleen maar in lagere melkprijzen resulteren.

Tot slot is de Nationale Bank van België zeer expliciet. De Bank hecht een groot belang aan symmetrische prijsevoluties. Als de situatie op de wereldmarkt slecht is, moeten de consumentenprijzen dalen. Deze prijsdalingen moeten er, via de indexering, toe bijdragen dat het concurrentievermogen en de werkgelegenheid gevrijwaard blijft. De Nationale Bank rept met geen woord over de precaire inkomenspositie van de melkveehouders.

Zuivelindustrie investeert in toekomst

Diversiteit in de verwerkingsactiviteiten blijft een goede gemeenschappelijke noemer voor de Belgische zuivelverwerkers. Een nadere analyse van de activiteiten bevestigt deze stelling. Waar het verbruik van nagenoeg alle zuivelproducten in 2008 daalde, was er een kentering in 2009 (tabel 1). Yoghurt, room en kaas (behalve verse kaas en smeltkaas) kenden een toename in verbruik. De aanhoudende daling bij consumptiemelk zwakte af. Opmerkelijk blijft dat de merkmelk in de winkelrekken voor amper 3% van de totale hoeveelheid verwerkte melk in 2009 staat. Net als vorig jaar konden de Belgische kazen, de kazen van bij ons, hun markt-aandeel verhogen. Waar de totale categorie

kaas in volume met 1% steeg, groeiden de Belgische kazen met 10%. Een mooi resultaat dat toe te schrijven is aan de combinatie van grote continue inspanningen inzake generieke promotie en grote investeringen van de merken van de zuivelindustrie.

Stijgende investeringen bij dalende omzet

De omzet van de zuivelindustrie in ons land is, gezien de forse prijsdaling met 11%, afgenomen en duikt onder de 4 miljard euro. Hiervan wordt 68,3% gerealiseerd in Vlaanderen. De globale voedingsindustrie realiseert een kleinere omzetzijding waardoor het aandeel van de zuivelindustrie in de omzet van de

Tabel 2 Evolutie van de zuivelproductie in België voor verschillende productgroepen (in 1000 l of ton) - BCZ

	1990	2000	2005	2007	2008	2009	Vershil 2009/2008 (%)
Consumptiemelk (1000 l)	865.337	768.016	724.241	776.834	788.035	771.661	-2,1
Verse zuivelproducten (1000 l)	-	397.746	508.196	523.107	524.715	523.470	-0,2
Boter (ton)	-	140.706	154.852	72.522	66.555	77.042	15,8
Melkpoeder (ton)	124.964	157.722	163.922	150.016	155.029	144.417	-6,8
Kaas (ton)	105.816	114.097	108.142	108.240	106.104	104.962	-1,1
Kaas exclusief smelkaas (ton)	63.019	58.690	58.849	65.547	65.664	68.300	4,0
Room en melkijs (ton)	111.732	98.811	108.631	119.976	109.391	89.394	-18,3

totale voedingssector daalt tot 10%. Als we terugkijken, komen we tot volgende opmerkelijke vaststelling: ten opzichte van 1990 is de omzet van de voedingsindustrie verdubbeld, terwijl de zuivelindustrie maar kon rekenen op een omzetsijging van 28%. De zuivelindustrie volgt de algemene trend van toegevoegde waarde creatie in de voedingssector niet helemaal. Toch gelooft de Belgische zuivelindustrie in de toekomst van de zuivelsector in ons land en bereidt men zich voor op een grotere melkverwerking.

Na een daling in 2008 komen de investeringen in 2009 uit op het recordbedrag van 96 miljoen euro, waarvan ruim drie vierde in Vlaanderen werd gerealiseerd. Hiermee neemt de zuivelindustrie onge-

veer 8% van het totale investeringspakket van de voedingssector voor zijn rekening. De zuivelsector anticipeert met een ruime investeringsportefeuille op een stijgend melkaanbod, wat naar de melkveehouders op termijn garantie moet leveren voor afzet. In Frankrijk kenden enkele groepen melkveehouders zeer grote moeilijkheden om nog een verwerker voor hun melk te vinden. Met een waarde van 2 miljard euro wordt ruim de helft van de totale omzet uitgevoerd. Het uitvoersaldo, dat sedert decennia negatief is, kenterde de laatste 3 jaar en zit dicht bij het omslagpunt naar een positief saldo. In 2006 liet de handelsbalans nog een tekort van 250 miljoen euro zien, in 2009 is dit nog amper 7 miljoen euro. 84% van de gerea-

liseerde uitvoerwaarde wordt gerealiseerd op de Europese thuismarkt. Voornamelijk de uitvoer van boter, en in mindere mate van melkpoeder buiten de EU, is dalend. Toch wordt voor de export van melkpoeder nog steeds 53,7% van de exportwaarde gerealiseerd buiten Europa.

Opvallend is de evolutie van de tewerkstelling. In 2009 werkten 5540 werknemers in de sector. Concreet betekent dit dat er per 1,8 melkveehouder iemand in de verwerking tewerkgesteld is die een omzet realiseert ter waarde van 0,75 miljoen euro. In 2000 waren er nog 3,2 melkveehouders actief per terwerkgestelde in de verwerking. Binnen afzienbare tijd zul-

Tabel 3 Globaal zakencijfer van de Belgische zuivelindustrie - BCZ

Miljoen euro	2008	2009	Vershil 2009/2008 (%)
Omzet	4.378	3.885	-11,3
Investeringen	75,7	96,2	27,1
Tewerkstelling	5.582	5.540	-0,8
Import	2.386	2.053	-14,0
Export	2.338	2.047	-12,4
Saldo	-49,0	-7,0	-85,7

len er dus meer werknemers in de zuivelindustrie actief zijn dan melkveehouders!

De toekomst in het vizier

In de totale productenkorf blijft het volume consumptiemelk ongeveer stabiel. Opvallend is de toename van de boterproductie voor de afzet in interventie. De nationale productie van roomproducten en melkijs kende in 2009 een afname van ruim 18% (tabel 2). In 2009 was er ook nieuws van het herstructureringsfront. Om de kosten te verlagen kwam er een verregaande samenwerking tussen LAC+ en Laiterie de Chéoux in de gezamenlijke vennootschap Laiterie des Ardennes. Ook andere bedrijven zijn met analoge programma's bezig. De zuivelindustrie investeerde volop voor een recordbedrag van 96 miljoen euro, ongeveer 2% van de gerealiseerd omzet (tabel 3). Voor de Belgische kazen ontwikkelde men nieuwe producten en nieuwe concepten. In samenwerking en in overleg met VLAM en Apaq-w maakt de zuivelindustrie de nutritionele troeven van onze zuivelproducten beter bekend via het programma *Milk and Health*. ■

Verdere daling aantal melkveehouders

Het aantal melkleverders nam vorig jaar met 6,4% af. In tegenstelling tot wat sommigen vermoedden, is deze daling echter niet groter dan de gemiddelde evolutie van de laatste jaren. In de periode 2005 tot en met 2008 bedroeg de afname gemiddeld 5,9%. Eind 2009 telt ons land 9963 melkleverders. De gemiddelde melklevering in ons land steeg in 2009 met 10%, tot 311.000 l. In 3 jaar ging het om een stijging van 25%. In 2006 bedroeg de gemiddelde melklevering slechts 247.000 l.

In de Europese ranking, exclusief de 12 nieuwe lidstaten, behoudt ons land de zevende plaats. Deze cijfers hebben betrekking op 2008. De Denen voeren de lijst aan met een gemiddelde levering van ruim 1 miljoen l. De Britten komen, met 804.000 l op de tweede plaats. Daarna volgt Nederland met 566.000 l gemiddeld. Ons land komt na Duitsland en voor Frankrijk.

Tabel 4 Evolutie van de gemiddelde leveringsgrootte op Belgische melkveebedrijven

	Liter	%	Index
2006	247.081		100
2007	270.176	+ 9,3	
2008	281.579	+ 4,2	
2009	310.951	+ 10,2	126

Tabel 5 Europese ranking van de gemiddelde leveringen per melkveehouder in 2008 - BCZ

EU-15	Liter
Denemarken	1.017.000
Verenigd Koninkrijk	804.000
Nederland	566.000
Zweden	438.000
Luxemburg	306.000
Duitsland	295.000
België	282.000
Italië	269.000
Frankrijk	267.000
Ierland	250.000